

Л. А. ПАВЛЕНКО

старший викладач

КЗ “Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” ЗОР

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ І БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розкрито основні підходи та особливості взаємодії педагогів закладів освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі. Описано фактори, які допомагають школі залучити батьків до активної взаємодії з ними. Важливим моментом у роботі з батьками є використання практик, орієнтованих на сім'ю. Взаємодія педагогів з батьками дітей з особливими освітніми потребами забезпечує отримання комплексних, скоординованих, гнучких, доступних і потрібних послуг, покликаних поліпшити функціонування дитини та її родини.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами, партнерські відносини, взаємодія педагогів і батьків.

З моменту здобуття незалежності в 1991 р. та вибору курсу на розбудову відкритого демократичного суспільства Україна ратифікувала низку міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема щодо забезпечення права на освіту. Ці документи визначають ключові стандарти прав людини, у тому числі щодо права на здобуття освіти.

На сьогодні найбільш поширеною формою навчання дітей з особливими освітніми потребами є спеціальні загальноосвітні школи та школи-інтернати.

З огляду на світові тенденції розвитку освіти в Україні все більшого поширення набуває спільна форма навчання та виховання дітей з особливостями розвитку і їх здоровими однолітками. Щороку в Україні зменшується кількість вихованців інтернатних закладів для дітей з особливими освітніми потребами, що пов'язано з їх інтеграцією в загальноосвітні навчальні заклади. Важливу роль у цій тенденції відіграє інклюзивне навчання – спільна освіта дітей з обмеженими можливостями та їх здорових однолітків, що є основою їхньої інтеграції й соціальної адаптації.

Для успішної реалізації інклюзивної освіти надзвичайно важлива ефективна співпраця педагогів і родин дітей з особливими освітніми потребами.

Цей процес передбачає максимальне врахування індивідуально-психологічних особливостей кожної особистості та створення сприятливих умов для її повноцінного розвитку, залучаючи батьків до активної взаємодії з педагогічним колективом закладу освіти.

Проблемою інклюзивної освіти, а саме її організаційно-педагогічними аспектами, переймалися вітчизняні та зарубіжні науковці: Н. П. Артюшенко, В. І. Бондар, І. В. Дмитрієва, А. А. Колупаєва, Т. В. Сак та ін. Питання спільного навчання здорових дітей та дітей з особливими освітніми потребами досліджували Є. Є. Дмитрієва, А. М. Конопльова, Н. М. Назарова, М. О. Супрун, У. В. Ульєнкова, Н. Д. Шматко. С. П. Миронова,

С. В. Сорокоумова у своїх працях розглядали особливості психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивної освіти. Основні підходи до формування міжособистісних відносин в інклюзивних групах висвітлено в публікаціях Н. Ю. Белової, Ю. А. Ільїної, створення інклюзивного середовища – Т. Г. Зубаревої, С. Ю. Кондратьєвої, Л. С. Олтаржевської.

Метою статті є розкриття особливостей співпраці педагогів і батьків дітей з особливими освітніми потребами та створення умов для формування партнерських відносин між ними в інклюзивному освітньому середовищі.

Інклюзивне навчання повною мірою не є альтернативою спеціальній освіті, проте воно значно розширює її можливості. Тобто інклюзивне навчання передбачає створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Школи з інклюзивним навчанням мають працювати в тісному зв'язку із спеціальними загальноосвітніми навчальними закладами, використовуючи напрацьовані методики роботи з дітьми тієї чи іншої нозології, залучати до консультування спеціалістів із багаторічним досвідом роботи з такою категорією дітей [3].

Шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні: удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, створення умов для безперешкодного доступу до навчальних закладів, починаючи з дошкільних, збереження єдиного освітнього простору, приведення системи освітньої роботи у відповідність до потреб дитини, сім'ї, підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку [3].

Ключовим фактором розвитку інклюзивної освіти має бути відповідна підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Разом з тим, упровадження інклюзивного навчання потребує створення відповідного освітнього середовища, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчально-методичного забезпечення.

У Концепції розвитку інклюзивної освіти зазначено: інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Метою Концепції є залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності [2].

Вибір форми навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку (спеціальна школа чи загальноосвітня) є прерогативою батьків. Це право їм надають основні законодавчі освітні документи (Закони “Про освіту”, “Про загальну середню освіту” тощо).

Якщо батьки, вирішуючи, де навчатися їх дитині, віддали перевагу загальноосвітній школі (найчастіше це школа, найближча до місця проживання), то їм необхідно, насамперед, налагодити відносини з адміністрацією навчального закладу (керівник закладу є фасилітатором у налагодженні відносин), познайомитися з майбутніми вчителями й дізнатися про умови навчання. Налагодження партнерських відносин між батьками та всіма фа-

хівцями, які працюють у навчальному закладі, надаючи допомогу дитині з порушенням психофізичного розвитку, є першочерговим завданням [4].

На процес активного залучення до взаємодії батьків та педагогів, на думку С. М. Єфімової, впливають такі фактори: сприятлива атмосфера, коли педагогічний колектив дружньо налаштований і допомагає в усьому; постійне двостороннє спілкування між родиною дітей та школою; сприйняття батьків як колег [1].

Важливим моментом у роботі з батьками є використання практик, орієнтованих на сім'ю. В освітніх закладах можна використовувати три принципи практики:

1. Сім'я – основний одержувач послуг.
2. Підтримання й шанування рішень, прийнятих родиною.
3. Надання широкого спектра послуг, покликаних поліпшити функціонування дитини та родини.

Співпраця педагогів з родинами дітей з особливими освітніми потребами відіграє важливу роль у реалізації інклюзивних програм навчальних закладів.

Залучення батьків до планування та організації навчально-виховного процесу закладу освіти, в якому навчаються їхні діти, а саме розроблення індивідуальних освітніх планів, надає змогу батькам відчувати себе повноправним членом команди, яка спрямовує свою діяльність на створення умов для розвитку їхньої дитини, це дає змогу дитині адаптуватися до повноцінного життя в суспільстві.

Взаємодія педагогів з батьками дітей з особливими освітніми потребами забезпечує отримання комплексних, скоординованих, гнучких, доступних і потрібних послуг, покликаних поліпшити функціонування дитини та її родини.

Процес взаємодії педагогів навчального закладу з інклюзивною формою навчання та батьків передбачає: створення умов для формування партнерських відносин між педагогами й батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами; створення умов для залучення батьків до навчання дитини та розвивального середовища, якого потребує дитина; з'ясування очікувань батьків; визначення цілей навчання й виховання дитини; розроблення індивідуальних навчальних програм; надання необхідної консультативної та практичної допомоги сім'ям, які виховують дитину з особливими потребами; проведення просвітницької роботи серед громадськості з метою формування позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.

Першим кроком взаємодії педагогів з батьками є їх знайомство, під час якого встановлюються довірливі стосунки, які в подальшому забезпечать задоволення індивідуальних потреб дитини, можливість активно взаємодіяти з однолітками. Під час знайомства педагогів з батьками перші дізнаються про особливості психофізичного розвитку дітей, їхні можливості, уподобання, отримують якомога більше інформації про дитину, що дає змогу визначити, якої саме допомоги й підтримки потребує дитина. Батьки, у свою чергу, знайомляться з умовами навчального закладу, програма-

ми, за якими працює заклад, цілями, виконавчими стандартами, педагогічною концепцією.

Під час взаємодії педагогів і батьків для педагогів важливо знати сильні та слабкі сторони дитини й сфери, де вона відстає в розвитку. Також важливим є створення умов для взаємодії з іншими родинами, зокрема тими, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, для окреслення послуг, які має отримати дитина та сім'я.

За результатами спілкування з батьками педагогічний колектив навчального закладу, де створено інклюзивні класи, забезпечує позитивний клімат, атмосферу підтримки та взаєморозуміння, а батьки усвідомлюють, що вони несуть соціальну відповідальність за виховання, навчання й розвиток дитини, створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі.

Разом з педагогами батьки беруть участь у плануванні та проведенні занять, працюють на посаді асистентів учителя як добровільні працівники.

Головне в співпраці навчального закладу та батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, – це встановлення довірливих стосунків, що мають базуватися на активній співпраці, взаєморозумінні, довірі й толерантному ставленні. За таких умов батьки відчують власну значущість, важливість своєї ролі в адаптації та розвитку їхньої дитини, формується відчуття причетності до процесу її виховання й навчання та усвідомлення, що їхня дитина живе повноцінним життям, перебуваючи серед здорових однолітків [5].

Висновки. Родини дітей з особливими освітніми потребами відповідальні за них упродовж усього життя. Тому одне з найважливіших завдань педагогів – допомогти батькам повірити в себе, у власні сили, аби вони могли подолати всі труднощі. До кожної родини потрібно віднайти індивідуальний підхід, оскільки в кожній є свої потреби, можливості та пріоритети.

Працівники навчального закладу мають створити таке середовище, де б дитина почувалася комфортно та впевнено. Це одне з найважливіших завдань адміністрації й педагогів, виконання якого є першим кроком на шляху налагодження довірливих, партнерських відносин з родинами.

Список використаної літератури

1. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління* : навч.-метод. посібник / за заг. ред. Л. І. Даниленко ; авт. кол.: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. Київ, 2007. 128 с.
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.
3. Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009–2012 рр. : Наказ МОН України від 11.09.2009 № 855. URL: http://oblosvita.com/normatyvna_baza/monu/176-nakaz-monu-11092009-855.html.
4. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : ТОВ ВПЦ “Літопис–ХХ”, 2010. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9284/1/%D0%9F%D1%83%D1%82%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf>.

5. Теоретико-експериментальне моделювання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://dsjnsniginka.pp.ua/2016/09/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%B7%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2/>.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2017.

Павленко Л. А. Особенности взаимодействия педагогов и родителей детей с особыми образовательными потребностями в инклюзивной образовательной среде

В статье раскрываются основные подходы и особенности взаимодействия педагогов учебных заведений с родителями детей с особыми образовательными потребностями в инклюзивной образовательной среде. Описываются факторы, которые помогают школе привлечь родителей к активному взаимодействию с ними. Важным моментом в работе с родителями является использование практик, ориентированных на семью. Взаимодействие педагогов с родителями детей с особыми образовательными потребностями обеспечивает получение комплексных, скоординированных, гибких, доступных и нужных услуг, призванных улучшить функционирование ребенка и его семьи.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивное обучение, дети с особыми образовательными потребностями, партнерские отношения, взаимодействие педагогов и родителей.

Pavlenko L. The Peculiarities of the Interaction of the Teachers and Childrens' Parents with Special Educational Needs in the Inclusive Educational Environment

Taking into account the world trends of education development, the common form of education and children's upbringing with development peculiarities and their healthy peers is becoming more common in Ukraine. The article reveals the main approaches and peculiarities of the interaction of teachers of educational institutions with the children's parents with special educational needs in the inclusive educational environment. The factors that help the school attract parents to interact actively with them have been described.

The effective cooperation between teachers and children's families with physical disabilities is extremely important for the successful implementation of inclusive education.

This process involves the maximum consideration of the individual psychological characteristics of each individual and the creation of favorable conditions for its full development, subject to the involvement of parents in active interaction with the pedagogical staff of the educational institution.

The active involvement of parents and teachers in the process of interaction is influenced by factors such as: favorable atmosphere, when the teaching staff is friendly and helps in everything; constant two-way communication between the family of children and the school; perception of parents as colleagues.

An important point in working with parents is the use of family-oriented practices.

The interaction of teachers with children's parents with special educational needs ensures the acquisition of integrated, coordinated, flexible, accessible and necessary services designed to improve the functioning of the child and his family. An individual approach should be found for each family, since each has its own needs, opportunities and priorities.

The employees of an educational institution should create an environment in which the child would feel comfortable and confident. The main thing in cooperating with educational institutions and parents who educating children with special educational needs is establishing trusting relationships based on active cooperation, mutual understanding, trust and tolerance. Under these conditions, parents feel their significance, the importance of their role in the adaptation and development of their child. Formation of a feeling of involvement in the process of its education and training, there is an awareness that their child lives a full life, being among healthy peers.

Key words: inclusive education, inclusive education, children with special educational needs, partnership relations, interaction of teachers and parents.